

תורת אמך

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

מסכת ברכות -

פרקים ראשון - שלישי

הלכות קריאת שמע

סוגיה יד: שינוי נוסח הברכה (1)

נכתב בסייעתא דשמיא

על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ

ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

סוגיה יד: שינוי נוסח הברכה (1)

***

רקע

סוגייתנו פותחת סדרה של סוגיות העוסקות בברכות קריאת שמע. חלק מהסוגיות עוסקות בדינים כלליים הנוגעים לכל הברכות, וחלקן בדינים ייחודיים לברכות קריאת שמע. הסוגיה הראשונה היא סוגיה כללית העוסקת בשינוי נוסח הברכה [לסוגיה זו נפקא מינה לגבי הוספת פיוטים בתפילה].

השאלה בעניין שינוי נוסח הברכה היא כפולה: א. האם מותר לשנות את נוסח הברכה? ב. האם שינוי נוסח הברכה מעכב?

מקורות

א. גמ' יא. משנה

ב. רש"י ד"ה אחת ארוכה ואחת קצרה; תוס' ד"ה אחת, מקום

פירוש המשנה לרמב"ם על משנתנו

תלמידי רבינו יונה ה. ד"ה מתני' בשחר

רא"ה ד"ה מתני' בשחר

רשב"א ד"ה אחת, "ונ"ל דמאי דקתני... אלא במטבע שטבעו חכמים"

ג. שו"ת הרמב"ם סי' רנד, "התשובה..."

טור סי' סח וסי' קיב

ד. שו"ע סי' סח, ומשנה ברורה; שו"ע סי' קיב סע' ב, ומשנה ברורה

פירוש המשנה לרמב"ם פ"א מ"ח

שתי הברכות שמברך בשחרים לפני קרית שמע הם יוצר ואהבה, והאחת שמברך לאחריה היא אמת ויציב. אבל בלילה מברך לפני שתיים: מעריב ערבים ואהבת עולם, ואחריה אמת אמונה והשכיבנו. וברכה ארוכה היא יוצר ומעריב ערבים, וקצרה אהבת עולם. וקרא יוצר ארוכה ואהבת עולם קצרה לפי שכל ברכה שכתחלתה ברוך ובסופה ברוך קורא אותה ארוכה. ושאינה כן קורא אותה קצרה. ופירוש אינו רשאי, אין לו רשות, כלומר שאין מותר לו לעשות. לחתום - לסיים, כלומר להפסיק שלא במקום הפסק.

רא"ה ד"ה מתני' בשחר

מתני' בשחר מברך שתיים לפני ואחת לאחריה ובערב מברך שתיים לפני ושתיים לאחריה אחת ארוכה ואחת קצרה, מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר, לקצר אינו רשאי להאריך, לחתום אינו רשאי שלא לחתום, שלא לחתום אינו רשאי לחתום. פירוש, בהדיא מוכח בתוספתא [פ"א ה"ז] דמאי דאמרינן אחת ארוכה ואחת קצרה אדלעיל מינה קאי, ואמאי דתני בערב מברך שתיים לפני ושתיים לאחריה, דהתם בתוספתא אמרינן ושתיים לאחריה אחת ארוכה ואחת קצרה, ולמה אמרו אחת

ארוכה ואחת קצרה מקום שנהגו להאריך וכו', הרי כן מבואר דאחת ארוכה ואחת קצרה אשתים דלאחריה קאי, וכיון דכן ליכא לפרושי אחת ארוכה ואחת קצרה מטבע ארוך ומטבע קצר דהא תרויהו מטבע ארוך, דלא הוי לעולם מטבע קצר אלא כשפותחת ואין לה חתימה, והני תרתי דלאחריה יש להן חתימה ולא פתיחה משום דהויין לה סמוכות לחברתה, אמת ואמונה לאהבת עולם, והשכיבנו סמוכה לאמת ואמונה, וקריית שמע דבאמצע לא הוי הפסק כיון שהברכות כולם עליה, הלכך הני תרתי דלאחריה ודאי מטבע ארוך נינהו, אבל ודאי פירושא דאחת ארוכה ואחת קצרה בנוסח שלהן קאמר, דנוסח אחת מהם ארוך והינו אמת ואמונה, ונוסח השנית קצר והינו השכיבנו, ומינה קאמר דמקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר לקצר אינו רשאי להאריך, דאינו רשאי לשנות נוסח המטבע ולהוסיף בו בכדי שיראה נוסח ארוך.

וזו קושיא למה שאנו נוהגין לומר פיוטין בברכות של קריאת שמע. ויש לומר שלא אמרו אלא בתורת קבע, שאסור לקבוע בהן אריכות או קצור לשנות ממטבע חכמים, ודוקא אריכות או קצור הניכר שנוי מטבע, אלא כל שאינו בקבע לא אסרו, תדע דאפילו בברכות של תפלה דקימא לן דאסור לו לאדם לשאול בהן צרכיו, מעין כל ברכה וברכה אומר. ואין ספק שאסור לעשותו קבע במטבע. ואפילו בשלש ראשונות שאסור לשאול בהן כלל אפילו מעין ברכה, אמרו במסכת סופרים שאומרים בהם זכרנו ומי כמוך, ומאריך באתה קדוש מפני שהם רחמים לרבים, וכן יש פיוטין רבים לר' אלעזר הקליר שמקובל שהיה בימי התנאים וכן נהגו בכל מקום מימות קדמוננו ז"ל, אלמא כל שאינו קובע כן במטבע לעולם מותר, ועל זה נהגו לומר שירות ותושבחות ואפילו בשלש ראשונות. והוי יודע דעד כאן לא אמרינן אלא דאינו רשאי, אבל ודאי אפילו עבר ועשה יוצא הוא, שאפילו במטבע ארוך שאמרו במטבע קצר או ששינה נוסח הברכה יצא, והכי מוכח בגמרא בפרקין ובאידך פרקין ובאידך דוכתי דמכלתין.

ר ש ב א ד ה א ח ת

ונראה לי דמאי דקתני מקום שאמרו לקצר אינו רשאי להאריך מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר, לאו למימרא שאינו רשאי לקצר ולהאריך בנוסח הברכה, כלומר לרבות ולמעט במלותיה, דאם כן היה להם לתקן נוסח כל ברכה וברכה במלות מנויות ובענינים ידועים ולהשמיענו כל ברכה וברכה בנוסחתה, וזה לא מצינו בשום מקום, ולא אמרו אלא המלות שיש הקפדה בהן לבד כמחלוקתן בהזכרת גשמים וטל ורוחות וכן בברכת המזון שאמרו לקמן [מט]. כל שלא אמר ברית בארץ או שלא הזכיר מלכות בית דוד בבונה ירושלים מחזירין אותו ואם לא הזכיר תורה בארץ, וכן בכיוצא בזה בקצת מלות באמת ויציב כגון יציאת מצרים ומלכות וקריעת ים סוף ומכת בכורים, אבל בשאר נוסח הברכות לא נתנו בהן חכמים שיעור שיאמר כך וכך מלות לא פחות ולא יותר, ולא אמרו כמה מלות יאמר בזו ותקרא ארוכה או קצרה, ולא עוד אלא שבפירוש אמרו ב"ח של תפלה [ע"ז ח]. שאלו רצה להוסיף בכל ברכה וברכה מעין הברכה - מוסיף, ואפילו יהיו מלות התוספות יתרון על העיקר אף על פי שאותן הברכות הויין קצרות, ובברכת הפירות אמרו בסמוך נקיט כסא דחמרא בידה וקסבר דשיכרא הוא פתח בדשכרא וסיים בדחמרא יצא, כלומר אפילו אמר בהדיא שהכל נהיה בדברו בורא פרי הגפן כדעת הגאונים ז"ל, אף על פי שברכת הפירות היא קצרה ועכשיו האריכה. וברכת הזן, ארוכה קרינן לה בתוספתא ובירושלמי, ואפילו הכי אסיקנא לקמן גבי מנימין רעיא בפרק ג' שאכלו [מ:]: דאפילו אמר בריך רחמנא מריה דהאי פיתא יצא, ומשמע התם בגמ' דאפילו לכתחלה מדמייטנן עלה אלו נאמרים בכל לשון, וההיא אפילו לכתחילה וכדמשמע עלה נמי בירושלמי, וכן ההיא דאמרינן לקמן בפרק היה קורא לא אמר אני ה' א-ליהם אינו אומר אמת ואומר מודים אנחנו לך, ואף על פי שאותו נוסח קצר מאד מן הנוסח המתוקן למי שאומר אני

ה' אלהיכם וכמו שאמרנו למעלה. אלא ודאי נראה שאין ההקפדה ברבוי הנוסח ומיעוטו אלא במטבע שטבעו חכמים... [הרשב"א ממשיך בהסבר הדומה להסברו של הרמב"ם למשנה]

שׁוֹת הַרְמַב"ם ס״י רנ״ד

התשובה, אסור לשנות ממטבע שטבעו חכמים בברכות בשום פנים, וכל המשנה טעה. ומה שהבאת ראייה מן אלו נאמרין בכל לשון, אינו ראייה, לפי שהוא אינו מוסיף על העניינים ואינו גורע מהם, אלא משנה הלשון לבד. ואין זה כמו הפיוטים אשר הם תוספת עניינים והבאת דברים הרבה שאינם מעניין התפלה, ונוספים לזה משקלם וניגונם, ויוצאת התפלה מגדר תפלה (ונעשית) לשחוק. וזו הסיבה היותר גדולה לחסרון הכוונה ושהמון מקילים ראש לשוחח (באמצע התפלה), לפי שהם מרגישים, שאלו הדברים הנאמרים אינם מחויבים. ונוסף לזה, שאלו הפיוטים הם לפעמים דברי משוררים, לא תלמידי חכמים, עד שהיו ראויים להתחנן בדבריהם ולהתקרב בהם לא-להים.

טור אורח חיים סימן סח

בענין ההפסקה שמפסיקין בברכות שמע לומר קרוב"ץ ראוי היה שלא להפסיק, והרמ"ה נשאל על זה והשיב כך: ראינו שאסור להפסיק והרי בפירוש שנינו ברכות: במקום שאמרו לקצר אינו רשאי להאריך, ועוד שנינו: כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו. ואשר הוגד לכם שאני יושב ביניהם ושומע ושוחק, אמת הוגד לכם, ולא מפני שהדבר ישר בעיני אני בא בעת הקרוב"ץ אלא כדי שלא אמנע עצמי מסדר הקדושות והקדישים ועניית אמן ולהתפלל עם הצבור. אך מה שהוגד לכם שיש בידי למחות, לא הוגד לכם האמת, על כן אמרתי הנח להם לישראל מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין וזו היא סיבת שתיקתי. ומנהגי ביום הקרוב"ץ, כיון שהתחיל ש"צ ביוצר אור אני מתחיל לברך לבדי בלחש כל הברכות כסדרן וקורא קריאת שמע ומברך אחריה ברכת אמת ויציב אך איני גומרה מיד רק עד העונה לעמו ישראל בעת שועם אליו ומשם ואילך אני שוחק, איני מברך ולא מדבר בדברי תורה ולא בדברי שיחה, עד שש"צ מגיע למקום שפסקתי ואני חותם עם הצבור ברכת אמת ויציב בגאולה ואני סומך גאולה לתפלה, ע"כ. וכן כתב הרמב"ם ז"ל: ברכות אלו עם שאר הברכות אין אדם רשאי לפחות מהן ולא להוסיף עליהם. אמנם נוהגין בכל המקומות לומר בהם קרוב"ץ, וגם הראשונים אשר תקנום היו גדולי עולם כמו רבי אלעזר הקליר וחבריו, וכן כתב הראב"ד: למעט או להרבות באמצע הברכה אין קפידא, לפיכך נהגו להוסיף פיוטין במאורות ובאהבה ובזולתות. גם ר"ת דחק לפרש ההיא דבמקום שאמרו לקצר וכו' כדי לקיים המנהג. ומכל מקום טוב ויפה הדבר לבטלה למי שאפשר כי היא סיבה להפסיק בשיחה בטלה בדברי הבאי, גם פירוש ר"ת שפירש לקיים המנהג לא ישר בעיני אבי אדוני ז"ל:

טור אורח חיים סימן קיב

גרסינן בפרק ב דמגלה: תניא ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים תיקנו י"ח ברכות על הסדר, ואמר רב יהודה אל ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות ולא בג' אחרונות אלא באמצעיות, דאמר רבי חנינא: ג' ראשונות למה הן דומין לעבד שמסדר שבח לפני רבו, אמצעיות למה הם דומים לעבד שמבקש פרס מרבו, אחרונות למה הם דומים לעבד שקיבל פרס מרבו שמשבח והולך לו. ופירש בעל הלכות גדולות וכן ר"ת ור"י, דווקא צרכי יחיד אין לשאול בהם אבל צרכי ציבור שרי, דהא כוליהו אחרונות צרכי רבים ניהו, ועם מה שהעבד מסדר שבחו של רבו יכול לשאול צרכי צבור שזה שבח וכבוד לרב שרבים צריכין לו. ועל כן נהגו לומר קרוב"ץ בשלש ראשונות, ועוד שאומר יעלה ויבא בעבודה - אלמא צרכי רבים שרי:

הסבר הסוגיה

בשחר מברך שתיים לפנייה ואחת לאחרייה ובערב מברך שתיים לפנייה ושתיים לאחרייה. אחת ארוכה ואחת קצרה, מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר, לקצר אינו רשאי להאריך, לחתום אינו רשאי שלא לחתום, שלא לחתום אינו רשאי לחתום. [משנה יא.]

משנתנו עוסקת בברכות קריאת שמע ויש בה שני חלקים, החלק הראשון עוסק במספר הברכות, והחלק השני עוסק בנוסחן. חלקה השני של המשנה, האומר על ברכות קריאת שמע: "אחת ארוכה ואחת קצרה", עמום, מכיוון שלא ברור לאלו שתיים מתוך שבע הברכות הוא מתייחס.

נחלקו הראשונים בשאלה זו: רש"י [ד"ה אחת ארוכה ואחת קצרה] מפרש, שהמשפט "אחת ארוכה ואחת קצרה" מתייחס לשתי הברכות שלאחר קריאת שמע בערבית. הברכה הארוכה היא ברכת "אמת ואמונה", והברכה הקצרה היא ברכת "השכיבנו". הרמב"ם [בפירוש המשנה] חולק, ולדעתו משפט זה מתייחס לשתי הברכות שלפני קריאת שמע. הברכה הראשונה [יוצר אור" או "המעריב ערבים"] היא הברכה הארוכה, הברכה השנייה [אהבת עולם] היא הברכה הקצרה.

הרמב"ם מבאר שהגדרת ברכה כארוכה או כקצרה אינה תלויה במספר המילים שבה, אלא במבנה שלה. ברכות "יוצר אור" ו"מעריב ערבים" הן ברכות ארוכות מפני שהן פותחות ב"ברוך" וחותרות ב"ברוך", וברכת "אהבת עולם" היא ברכה קצרה מפני שהיא חותמת ב"ברוך" ואינה פותחת ב"ברוך"¹ [גם ברכה הפותחת בברוך ואינה חותמת בברוך, כגון ברכת הפירות והמצוות, מוגדרת ככרכה קצרה. הסיבה למונחים הללו היא, שכרכה שפותחת ב"ברוך" וחותרת ב"ברוך" היא בדרך כלל ברכה שיש בה הרבה מילים, וכרכה שאינה פותחת וחותרת ב"ברוך" היא בדרך כלל ברכה שיש בה מעט מילים, אך לאחר ההגדרה אין מתייחסים לגודל הברכה אלא למבנה שלה בלבד].

רש"י לא פירש מדוע "אמת ואמונה" היא ברכה ארוכה ו"השכיבנו" היא ברכה קצרה, ונחלקו הראשונים בפירוש דבריו:

הרא"ה [ד"ה מתני' בשחר מברך] מפרש שהמונחים "ארוך" ו"קצר" מתייחסים לכמות המילים בכרכה, ברכת "אמת ואמונה" היא ברכה ארוכה מפני שיש בה הרבה מילים, וברכת "השכיבנו" היא ברכה קצרה מפני שיש בה מעט מילים. מובן ש"ארוך" ו"קצר" הם מושגים יחסיים, וכוונת המשנה היא שברכת "אמת ואמונה" ארוכה יותר מברכת "השכיבנו" [הסבר זה מתרץ את שאלת תוס' ד"ה אחת].

המאירי [ד"ה ואמר שבק"ש של שחרית] מפרש שהמונחים "ארוך" ו"קצר" מתייחסים לנושאים שבכרכה. ברכת "השכיבנו" מוגדרת ככרכה קצרה מפני שיש בה נושא אחד בלבד,

¹ הרא"ה [ד"ה מתניתין בשחר] מפרש שכרכה הפותחת בברוך ואינה חותרת בברוך מוגדרת ככרכה שיש לה מטבע קצר, וכרכה החותרת בברוך ואינה פותחת בברוך מוגדרת ככרכה שיש לה מטבע ארוך. הרשב"א [ד"ה אחת] מחלק בין ברכה שתמיד סמוכה לחברתה, המוגדרת ככרכה ארוכה אפילו כשאינה פותחת בברוך, לבין ברכה שאינה פותחת בברוך אך רק לפעמים סמוכה לחברתה (כגון ברכות קריאת שמע שסדרן אינו הכרחי), המוגדרת ככרכה קצרה.

והוא תפילה על המזיקים ושאר צרות. ברכת "אמת ואמונה" מוגדרת ברכה ארוכה מפני שיש בה נושאים רבים: יציאת מצרים, קריעת ים סוף ומכת בכורות².

לרבינו תם [בתוס' ד"ה אחת, ברשב"א ד"ה אחת ובריטב"א ד"ה מתני' בשחרן] הסבר שלישי במשנה. לדעתו, פירוש המילה "אחת" במשפט "אחת ארוכה ואחת קצרה", אינו מספר אלא מילת יחס שפירושה "בין". כוונת המשנה באומרה: "אחת ארוכה ואחת קצרה", שניתן להאריך בברכה וניתן גם לקצר אותה.

שיטת רבינו תם הובאה בראשונים בניסוחים שונים המהוים פרשנות שונה למשנה: לפי הפירוש המובא בתוס', דין זה מתייחס לברכת "אמת ואמונה" בלבד, שיש לה שני נוסחים: נוסח ארוך כשאומרים פרשת ציצית, ונוסח קצר כשאין אומרים פרשת ציצית. לפי הפירוש המובא בריטב"א, דין זה מתייחס לכל ברכות קריאת שמע, שניתן להאריך בהן וניתן לקצרן³.

הפירושים השונים להיגד "אחת ארוכה ואחת קצרה", משפיעים על פירוש הסיפא של המשנה: "מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר... שלא לחתום אינו רשאי לחתום". לפי פירושו של רש"י, "להאריך" ו"לקצר" מתייחסים לגוף הברכות, ו"לחתום" מתייחס לחתימה בברוך בסוף הברכה. לפי פירושו של הרמב"ם, אין במשנה התייחסות לגוף הברכה, אלא רק לפתיחה "בברוך" ולחתימה ב"ברוך" [לקצר ולהאריך הוא להפוך ברכה שיש לה פתיחה וחתימה לברכה שיש לה אחת מהן בלבד, ולהפך. לחתום ושלא לחתום הוא להחליף את הפתיחה לחתימה, ולהפך (כך מפורש ברשב"א ד"ה אחת, וכך עולה מדברי הרמב"ם בפירושו)]. לפי פירושו של רבינו תם, בסיפא נאמר דין עצמאי העומד בניגוד לדין שבברכות קריאת שמע. בברכות קריאת שמע מותר להאריך ומותר לקצר, אך בברכת הפירות והמצוות אסור להאריך - כדי שלא יצטרך לחתום בברכה, ואסור לקצר ברכה ארוכה לנוסח הדומה לברכת הפירות - כיוון שיצטרך להשמיט בה את החתימה [כך מרומז בתוס' ד"ה מקום, ומפורש בריטב"א ד"ה מתני'].

העולה מהפירושים השונים למשנה, שכולי עלמא מודים שהפתיחות והחתימות של הברכות נתקנו על ידי חכמים, ואסור לשנותן. לגבי גוף הברכות נחלקו הראשונים, לפי פירוש הרא"ה בדברי רש"י, מפורש במשנה שאסור להוסיף תוספות בגוף הברכות, ואם כך יש להשמיט את כל הפיוטים שהתווספו לברכות. לפי פירוש המאירי בדברי רש"י, המשנה אוסרת רק הוספת עניינים נוספים, אך אם יש פיוט התואם את נושא הברכה ואינו חורג ממנו, מותר לאומרו. לפי פירוש רבינו תם [כפי שמוכח בריטב"א], מפורש במשנה שמותר להוסיף פיוטים בברכות קריאת שמע. לפי פירושו של הרמב"ם, המשנה אינה מתייחסת להוספות בגוף הברכה, אלא רק לשינוי הפתיחה והחתימה.

² כך מפורש במאירי. יש מקום לומר ששלושה עניינים אלו הם נושא אחד, והנושא הנוסף הוא חלקה הראשון של הברכה שאינו עוסק ביציאת מצרים אלא בקבלת הדברים הנאמרים בקריאת שמע.

³ ברשב"א מובא נוסח נוסף, ולפיו "אחת ארוכה ואחת קצרה" הוא פתיחה לסיפא של המשנה: בין ברכה ארוכה ובין ברכה קצרה, מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר ולקצר אינו רשאי להאריך.

למרות שלפי פירושו של הרמב"ם אין מקום ללמוד ממשנתנו על היחס להוספת פיוטים לתפילה, הרמב"ם [שו"ת סי' רנד] שולל הוספות כאלה מכול וכול. את ההסבר לדין זה מביא הרמב"ם בהלכות ברכות [פ"א ה"ה]: "ונוסח כל הברכות עזרא ובית דינו תקנום ואין ראוי לשנותם ולא להוסיף על אחת מהם ולא לגרוע ממנה". אנשי כנסת הגדולה תיקנו את נוסח הברכות, ואסור לשנות את תקנתם. הרשב"א [ד"ה אחת] מאמץ את פירוש הרמב"ם למשנה, אך הוא מתיר הוספת פיוטים בתפילה. לדעתו, חכמים לא תיקנו את נוסח הברכה, אלא רק את נושא הברכה, פתיחתה וחתימתה, ודברים מסוימים המעכבים בה. כיוון שאין לברכה נוסח מעכב, מותר להוסיף בה פיוטים.

הרא"ה [ד"ה מתני' בשחר] מפרש את הסוגיה כפירושו של רש"י, אך לדעתו מותר לומר פיוטים. מסביר הרא"ה שהאיסור להאריך ולקצר הוא רק בשינוי קבוע. הרא"ה סובר שאסור להחליף את הנוסח שקבעו חכמים בנוסח אחר, אך שינוי זמני אינו מחליף את נוסח החכמים, והוא מותר.

הטור בסימן סח מביא מחלוקת ראשונים לגבי אמירת פיוטים בברכות קריאת שמע ומכריע שעדיף שלא לומר פיוטים. בסימן קיב הוא פוסק שמותר לומר פיוטים בשלוש הברכות הראשונות של תפילת עמידה [מקור הדין בדברי הרא"ש פ"ה סי' כא].

נראה להסביר שהטור מחלק בין ברכות לבין תפילה. תוקפן של הברכות מכוח חכמים שתיקנון, ולכן אסור לשנות את המטבע שתיקנו חכמים. תוקפן של התפילות מכוח רצונו של האדם לשפוך שיחו לפני בורא העולם, וחכמים רק תיקנו נוסח כדי לסייע לאדם לבטא את שיחו. כיוון שכך מותר לאדם לשנות ולהוסיף על הברכות שתיקנו חכמים [הבית יוסף (סי' קיב סוף ד"ה ומ"ש שפירשו), הב"ח (סי' סח סעיף ד' ד"ה ומ"ש) ושאר הפוסקים לא קיבלו הסבר זה, ולא חילקו בין ברכות לבין תפילה]⁴.

סיכום

נחלקו הראשונים בפירוש המשנה:

הרא"ה בדעת רש"י מפרש ש"אמת ואמונה" היא ברכה ארוכה מפני שיש בה יותר מילים מברכת "השכיבנו", שהיא ברכה קצרה. המשנה אוסרת להוסיף על נוסח הברכה, ואוסרת לשנות את הפתיחה והחתימה שלה.

המאירי בשם רש"י מפרש ש"אמת ואמונה" היא ברכה ארוכה מפני שיש בה מספר נושאים, ו"השכיבנו" היא ברכה קצרה מפני שיש בה נושא אחד. המשנה אוסרת להוסיף עניינים נוספים, אך מתירה להוסיף תוספות באותו עניין הנידון בברכה.

⁴ מדברי הבית יוסף עולה שהטור בסימן קיב הביא רק את הדעות שמתירות לומר פיוטים, אך דעתו היא, כמפורש בסימן סח, שהמנהג הנכון הוא שלא לומר פיוטים. הסבר זה שהטור מחלק בין אמירת פיוטים בתפילה לבין אמירת פיוטים בברכות קריאת שמע, מתרץ בשופי את הקושיות שמקשה הב"ח על הטור.

הרמב"ם והרשב"א מפרשים שברכת יוצר היא ברכה ארוכה מפני שהיא פותחת ב"ברוך" וחותמת ב"ברוך". לברכת "אהבת עולם" אין פתיחה בברוך, ולכן היא ברכה קצרה. המשנה אוסרת לשנות את הפתיחה והחתימה של הברכות.

רבינו תם מפרש שהמשנה מתירה להאריך ולקצר את נוסח הברכה, אבל אוסרת לשנות את הפתיחה והחתימה. לפי הסבר רבינו תם כפי שמובא בתוס', המשנה עוסקת בברכת "אמת ואמונה", לפי הסבר רבינו תם כפי שמובא ברשב"א, המשנה עוסקת בכל ברכות קריאת שמע.

הרמב"ם פוסק שאסור להוסיף פיוטים לברכות ולתפילה מפני שחכמים קבעו את נוסח הברכות ואסור לשנות את תקנתם. הרשב"א סובר שחכמים לא קבעו נוסח מחייב לברכות, ולכן מותר להוסיף פיוטים. הרא"ה סובר שחכמים קבעו את נוסח הברכות, אך מותר להוסיף עליו בצורה ארעית, כך שהוספת הפיוטים אינה פוגעת בשימור הנוסח המקורי של חכמים.

הלכה

השו"ע [סי' סח וסי' קיב סע' ב] פוסק שאין להוסיף פיוטים, לא בתפילה ולא בברכות. הרמ"א מתיר להוסיפם, אך כותב שהמקל שלא לאומרם לא הפסיד. המשנה ברורה [סי' סח סק"ו] פוסק שהמתפלל ביחיד לא יאמר פיוטים.